

УДК 37(4УКР)(091) - 05

ВІРА ВИХРУЩ

ЛЮБОВ РЕШЕТУХА

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

**ІДЕЇ ТЕОРІЇ ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
А.С.МАКАРЕНКА**

Крайнощі в оцінці педагогічної спадщини А.С.Макаренка через акцент на консервативні елементи розробленої ним системи не сприяють її об'єктивному переосмисленню. Його практична педагогіка має на меті необхідність створення нового типу спільноти і ґрунтується на особистісно-соціально-діяльнiсному підході, на усвідомлені сутності особистості як суб'єкта виховання, на принципі взаємної поваги (не тільки між вихователем і вихованцем, але й між самими вихованцями) і вимогливості. А.С.Макаренко розглядає колектив як знаряддя формування активної творчої соціально адекватної особистості із достатнім індивідуальним соціальним досвідом, високорозвиненим почуттям обов'язку, честі, гідності, як засіб захисту інтересів кожної особистості, перетворення зовнішніх вимог до особистості у внутрішні спонуки її розвитку, дає можливість сформувати справжню моральну свободу в умовах колективу, особисту відповідальність, особистісний вибір, активну участь у колективному прийнятті рішень та у колективній відповідальності.

***Ключові слова:** теорія вільного виховання, педагогічна система А.С.Макаренка, практична педагогіка, індивідуальність, колектив, свобода морального вибору*

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В умовах демократизації суспільства проблема соціалізації особистості набуває особливого значення, оскільки єдиний освітній простір, створення умов для самоактуалізації та самореалізації кожного індивіда неможливі без розробки проблем теорії вільного виховання в сучасних умовах, зокрема, свободи і вільного вибору у забезпеченні розвитку особистості. Особливо важливою вона є на етапі активного формування і становлення людини як члена певної спільноти, коли виникає потреба здійснити такий вибір стратегії власної поведінки, який би мав усі цивілізаційні ознаки і здійснювався на основі принципу співпраці та взаємоповаги. Отже, усвідомлений вибір кожною людиною власної стратегії поведінки

відповідно до чинних правил і норм, прийнятих у державі й світі, повинен стати основою стратегії формування і розвитку особистості, здатністю жити у громадянському суспільстві, усвідомлювати його цінності, приймати правила і норми поведінки. Спроба проаналізувати еволюцію концептуальних основ теорії вільного виховання, поняття «свобода вільного вибору» у історико-педагогічній площині, зокрема, у координатах педагогічної системи А.С. Макаренка, є актуальною.

Розгляд факторів розвитку особистості завжди знаходився у центрі філософської і педагогічної вітчизняної і зарубіжної думки. Я.А. Коменський, Дж. Локк, Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Й.Ф. Герbart, А. Дістервег і інші корифеї педагогіки, формулюючи цілі виховання, найголовнішим називали уміння людини керувати собою, що, фактично, є формуванням свободи вибору власної стратегії поведінки на основі внутрішнього контролю, внутрішньої самодисципліни особистості. Виховання в сучасному демократичному суспільстві може бути ефективним лише за умов, якщо воно будується на основі: соціальних інтересів духовно-цивілізаційного життя; гармонії інтересів громадян і суспільства, країни; повного врахування українського менталітету; традицій і індивідуальності кожного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Соціально-педагогічна значимість досвіду А.С. Макаренка, незважаючи на велику кількість публікацій, у тому числі й критичних, осмислена не повною мірою. Більш об'єктивна оцінка цього феномену присутня у працях зарубіжних дослідників З. Вайтца і В. Зюнкеля (Німеччина), Л. Зриньски, Ф. Патаки, А. Петрикаша, Е. Фаркаша (Угорщина) та інших. Філософсько-соціологічні проблеми особистості і колективу знайшли своє відображення у В. Баруліна, Л. Буєвої, Г. Гака, Б. Князева, В. Ратнікова та інших. Педагогічні аспекти виховної концепції А.С. Макаренка у рамках загальноприйнятих підходів представлені працях Г. Андреевої, А. Донцова, Є. Дубовської, Я. Коломинського, Р. Кричевського, Е. Кузьміна, О. Лутошкіна, Р. Немова, А. Петровського, Л. Уманського, А. Чернишова. Сучасна фальсифікація ідей А.С. Макаренка базується на тому, щоби головною ознакою колективу – рушія у розвитку особистості, – вважали насилля в усіх його проявах, що і виокремлювало колектив із ряду інших об'єднань. Прихильники таких колективістських ідей вважали, що це є найбільш короткий шлях досягнення свободи, рівності і справедливості. Крайнощі, які сьогодні існують у оцінці педагогічної спадщини А.С. Макаренка, а саме, – акцент на консервативні елементи розробленої ним системи, уникання або заперечення унікальних соціально-педагогічних новацій, не сприяють об'єктивному переосмисленню його діяльності. Разом із тим, методи і система А.С. Макаренка у ряді випадків абсолютно неправомірно і непродумано впроваджувалися під педагогічними лозунгами у практику виховної роботи.

У статтях О. Целікової (1989), Н. Мінкіної «Воспитание ответственностью» (1990), «Самоутверждение или конформизм? К вопросу идейно-политического становления А.С. Макаренко» (Ф. Патакі, Г. Хіллїг, 1987) вітчизняні та зарубіжні автори активно обговорюють проблеми формування особистості як суб'єкта виховання. Ідеї А.С. Макаренка про дитячий виховний колектив одержали свій розвиток у теорії та практиці авторських шкіл (Ф. Брюховецький, С. Калабалін, Е. Костяшкін, О. Католиков, В. Сухомлинський та інші). Сьогодні розробляються нові підходи до колективістського виховання з позиції особистісно орієнтованої педагогіки, де вершиною виховного впливу є усвідомлена дисципліна як «вимога без теорії». Комунарський рух (І.П. Іванов та інші), який виник у 60-ті роки ХХ століття як протиставлення педагогічній заорганізованості школи, у певному сенсі використав і творчо розвинув демократичні ідеї А.С. Макаренка у нових соціальних умовах.

Формулювання мети. У даній статті представлено спробу проаналізувати гуманістичну складову педагогічної спадщини А.С. Макаренка щодо взаємодії колективу і особистості у площині основних ідей теорії вільного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних результатів. Культурологічні і окремі соціально-педагогічні ідеї А.С. Макаренка, особлива увага до його педагогічної творчості сьогодні обумовлені усвідомленням багатьма ученими та учителями таких негативних наслідків колективістського виховання, як залежність особистості від колективу, що створює загрозу для її індивідуальності, «диктат колективу», неможливість сформувати справжню моральну свободу в умовах колективу, зняття з дитини напруження

особистої відповідальності, особистісного вибору, перенесення їх на колективне прийняття рішень, колективна безвідповідальність і багато іншого, що до цього часу було причиною відмови від ідеї колективістського виховання. Така стабільність у оцінці ролі колективу і життєспроможність уявлень про нього як про єдину форму згуртування і розвитку дітей обумовлена, при існуючій критиці недоліків колективістського виховання, появою таких форм організації дітей, які або взагалі не відповідають ідеї колективного, або знову призводять до повернення на висхідні позиції і повторення усіх її негативних наслідків. Гуманізм А.С.Макаренка полягав саме у тому, що він робив спробу поєднати його із колективізмом, і він досягнув поставленої мети. Цьому сприяла свобода педагогічного пошуку, яка йому була надана. Свідченням міжнародного визнання гуманістичної спрямованості концепції А.С.Макаренка стало відоме рішення ЮНЕСКО (1988), яке стосувалося всього чотирьох педагогів, які визначили спосіб педагогічного мислення у ХХ столітті. Це – Д. Дьюї, Г.Кершенштайнер, М. Монтессорі та А. Макаренко.

Макаренко, на відміну від його попередників, зокрема, А.Я.Герда та колег-сучасників, найбільш гостро відчув необхідність створення нового типу спільноти, а не общинної або сімейної моделі взаємодії. У певній мірі завдячуючи педагогічній системі А.С.Макаренка сьогодні йдеться про так звану «соціальну адекватність особистості», яка стає гарантією особистісної та суспільної її безпеки в разі, якщо існує право на її вільний моральний вибір під час взаємодії із соціальним середовищем.

Не заперечуючи можливості технологізованого підходу до особистості вихованця, А.С.Макаренко відчував і враховував індивідуалізований характер її особистісних змін: «Особистість людини у моєму уявленні продовжує залишатися людською особистістю з усією її складністю, багатством і красою, але мені здавалося, що саме тому до неї слід підходити із більш тонкими вимірниками, із більшою відповідальністю і з більшою наукою, а не на рівні простого темного чаклунства. Дуже глибока аналогія між виробництвом і вихованням не тільки не принижувала мого уявлення про людину, але, навпаки, наповнювала мене особливою повагою до неї, тому що не можна ставитися без поваги і до доброї налагодженої машини» [7, т. 3, с. 391]. Діти, вважав він, не «готуються до праці і життя», як стверджували вчені-педагоги його часу, а живуть і працюють, мислять і переживають. Він говорив: «Ні, діти – це живе життя», - і вчив ставитися до них, як до товаришів і громадян, бачити і поважати їхні права та обов'язки, включаючи і право на радість та обов'язок відповідальності.

Гуманістична парадигма виховання А.С.Макаренка передбачає її переосмислення з огляду на об'єктивну необхідність максимальної інтенсифікації психічного і соціального дозрівання особистості. Саме про таку педагогіку розмірковував він у своїй «Педагогічній поемі»: «Колісь справжня педагогіка розробить це питання, проаналізує механіку зусиль людини, вкаже, яке місце займає у ньому воля, самолюбство, сором, навіюваність, наслідування, страх, змагальність і як усе це комбінується із явищами чистої свідомості, переконаності, розуму» [7, т. 3; с. 388].

Уже в одній із ранніх праць (1924 - 1925 рр.) Антон Семенович висміює тих, кого лякає «людська різноманітність», – формально-бюрократичних прихильників колективу. Він пише: «...у нас, коли стануть на шлях колективного виховання, так вирішують обов'язково слідувати, щоб від будь-якої індивідуальності залишилися різки та ніжки» [8].

Порівняльний аналіз поглядів А. Макаренка та Л. Виготського виконаний дослідниками В. Моргуном та Н. Ткачовою. Вчені користуються для доказу подібності цих підходів до розвитку особистості п'ятьма всіяма-інваріантами, що свідчать про багатомірність її розвитку. Особистість – це людина, яка активно і свідомо прагне до освоєння і перетворення природи, суспільства і самої себе, а саме: 1) її просторово-часових перспектив; 2) потребово-вольових переживань; 3) змістів, змістової спрямованості; 4) рівнів; 5) форм реалізації людської діяльності [9]. Ця єдність, що розвивається, забезпечує особистості свободу вибору вчинку та міру відповідальності за його наслідки перед суспільством, природою та своєю совістю [8].

Саме такий взаємозв'язок між розвитком психіки і розвитком особистості утворює основу індивідуальності людини – її внутрішнього світу і її соціальної самоактуалізації, тобто її соціальної зрілості. Індивідуальний досвід особистості і перехід від дитинства до дорослості

стає першим рівнем соціальної зрілості, а сформованість передумов до вільного вибору траєкторії поведінки як одна із його характеристик (із широким діапазоном просторово-часових орієнтацій, сильними душевними переживаннями, самодіяльною спрямованістю на високому рівні творчої рефлексії) стає надалі основою для соціальної зрілості. У вказаній площині питання взаємозв'язку колективу і особистості – учіння про виховуючий колектив – одне із ключових в умовах демократизації виховання, а дотримання прав і свобод людини набуває особливої важливості. У такій площині колектив осмислюється А.С.Макаренком як знаряддя формування активної творчої особистості із високорозвиненим почуттям обов'язку, честі, гідності та засобом захисту інтересів кожної особистості, перетворення зовнішніх вимог до особистості на внутрішні спонуки її розвитку.

Становище особистості у системі колективних стосунків у найбільш суттєвий спосіб залежить від її індивідуального соціального досвіду. Він може сприяти, а може і не сприяти судженням, цінностям і традиціям поведінки, які склалися у колективі. В умовах, коли таке співвідношення є очевидним, залучення особистості до системи колективних стосунків значно полегшується. А у тих випадках, коли у особистості інший досвід (багатий або бідніший, ніж досвід соціального життя колективу), їй складніше встановлювати контакт із членами колективу. Аналіз педагогічної спадщини А.С.Макаренка дозволяє виокремити систему об'єктивних причин, які обумовлюють труднощі у стосунках індивідуальності і колективу, а у результаті гальмують розвиток самої особистості: одноманітність діяльності і вузький діапазон тих соціальних ролей, які особистість може виконувати у колективі; бідність змісту і одноманітність форм спілкування між членами колективу; недостатність у них культури сприймання один одного, неуміння побачити в товаришеві те цікаве і цінне, що заслуговує на увагу. Особливо складною є ситуація, якщо індивідуальний соціальний досвід суперечить цінностям колективу, а отже вимагає від особистості визначитися із власною стратегією поведінки у рамках даного колективу: 1) конформізм; 2) гармонія; 3) нонконформізм.

Але, з огляду на вікові можливості, слід зазначити, що особливо складно молодшим школярам, у яких ще недостатньо розвинуті самосвідомість і самооцінка, уміння правильно оцінити ставлення до себе колективу, товаришів, знайти для себе те місце у колективі, яке відповідає його можливостям і робить його цікавим для товаришів, привертає їхню увагу. Відчуваючи специфіку різних вікових груп із огляду на самореалізацію особистості, А.С. Макаренко схиляється до створення різновікових колективів.

Саме у радянській етиці, вважав А.С.Макаренко, «...повинна бути система вимог до людини, і тільки це може призвести до того, що у нас буде розвиватися у першу чергу вимога до себе. Це найбільш складна річ – вимога до себе» [7, с.231]. Але саме з цього і починається процес вдосконалення та самовдосконалення людини, перебудова самого себе. Вимогливість як морально-педагогічний принцип внутрішньо притаманна виховній концепції А.С. Макаренка, і зовсім не випадково, говорячи про сутність свого досвіду, він дав коротку, змістовну, таку, що стала фразеологічним висловлюванням, характеристику: якомога більше вимог до людини і якомога більше поваги до неї. У макаренківському принципі взаємної поваги (не тільки між вихователем і вихованцем, але й між самими вихованцями) і вимогливості головну роль відіграє повага. І у своїх працях, і у практичній роботі А.С.Макаренко не раз підкреслював: не провина, а біда «складної» дитини у тому, що вона – злодій, хуліган, дебошир, що вона погано вихована. Причина – соціальні умови, оточуючі її дорослі, середовище[5].

Віра у майбутнє в людині – провідна думка педагогіки А.С. Макаренка. Без такого підходу до дітей неможливий істинний гуманізм, повага до гідності людини, її творчих здібностей і перспектив. У жорсткі часи «проробок», ярликів, морального та фізичного знищення людей (нерідко і із згоди громадської думки) чітким дисонансом звучав голос Макаренка: «Навала на «дитину» з усіх боків – це вже штурмівщина» (з архіву Макаренка).

Завдяки адекватній практиці втілення теорії формування колективу А.С.Макаренка стосунки безумовного підпорядкування у проблемному колективі поетапно змінювалися на стосунки відповідальної залежності. Вектор індивідуальної зорієнтованості на лідера зміщується на групу в цілому. Але тривалий складний процес зміни орієнтирів можливий

лише на основі іншого культурного підґрунтя за умови заміщення агресивних прагнень творчими (Е. Фромм).

Унікальні можливості в дослідженні проблеми забезпечення вільного вибору особистості надають результати соціального експерименту А.С.Макаренка, що спиралося на найкращі традиції вітчизняної педагогічної науки. Колишні комунари заперечували будь-який внутрішній дискомфорт у період свого перебування у закладах під керівництвом А.С.Макаренка.

Сутність практичного виховання (а саме так, на нашу думку, можна визначити спрямованість концепції виховання А.С.Макаренка) полягає у особистісно-соціально-діяльнісному підході. Не можна створити таке середовище без участі колективу, а створюється воно тільки за допомогою активності самих членів колективу. У процесі моделювання педагогічної виховної системи у групі необхідно як можна ближче її зіштовхувати із реальністю, із оточуючим середовищем. Серед методів формування колективу на таких засадах ефективними є форми і методи практичного виховання, серед яких назвемо соціально-педагогічні (середовищні) і діяльнісні методи; метод використання виховного потенціалу поточних життєвих, учбових та професійних ситуацій, який базується на свободі вибору особистості; метод ситуативного морального вибору (використовуючи даний метод, вихователь особливе значення повинен надавати моральному аналізу і розв'язанню життєвих ситуацій); метод «Я сам» як метод активізації саморефлексії, правильної самооцінки, стимулювання на цій основі відповідної звички і спонук до цивілізованого самовиховання усіх його суб'єктів; метод роботи у спільній діяльності поряд із традиційним методом роботи із колективом.

У педагогіці А.С.Макаренка чітко прослідковується думка, що рівні соціальної зрілості особистості у змістових рамках визначаються переходами від самодіяльності (свобода вибору і відповідальності за себе) до гри (свобода вибору і відповідальності за свою поведінку, за свої вчинки), а потім до спілкування (свобода вибору і відповідальність за інших людей, колектив, суспільство). Найвищим рівнем соціальної зрілості особистості, як зазначають, зокрема, дослідники спадщини великого педагога В.Моргун та Н.Ткачова [9], є прийняття людиною усієї міри свободи вибору вчинку, відповідальності за предмет, засоби і результати своєї праці на благо людства. Для забезпечення свободи вибору особистості на першому етапі А.С.Макаренко розв'язував питання принципів колективної діяльності, зокрема, врахування віку дітей, які створювали первинний колектив. Із огляду на це, він зупинився на різновіковому колективі, до складу якого входили діти за принципом «хто з ким хоче». «Спочатку я сам злякався цього принципу, – пише педагог, – а потім побачив, що це найбільш природна й здорова постановка, при тій умові, що у такому природному первинному колективі в мене будуть представники різних груп і різних шкільних бригад» [6, с.112].

У педагога виникає реальна можливість не тільки управління внутрішніми процесами, але й наповнення їх новими ціннісними смислами через зміни мотивації дій учасників. Педагогічна практика переконливо свідчить про те, що особистість, яка є включеною до спільноти і яка сповідує інші цінності, не може протистояти їй тиску.

Відносна свобода вибору форм соціальної активності і наявність певних умов самореалізації особистості, що існують у колективі, обумовлюють психологічну сумісність його членів. А.С.Макаренко розумів, що остання ґрунтується на довірі один до одного, можливості збереження своєї автономності під час залучення до колективної діяльності, визнання оточуючими якостей і здібностей особистості, самоповазі. Разом із тим, висока критичність і вимогливість до себе й оточуючих, як умова психологічної сумісності, є доволі проблематичними. У колективі потенціал уніфікації цінностей є високим, але високою є і вірогідність розпаду у випадку наявності протилежних ціннісних систем.

Пред'явлення вимог у жорсткій формі придушує можливості самовираження особистості. А.С.Макаренко звертає увагу на необхідність еволюції таких методів впливу на особистість, як примус, приваблення і погроза за їхньою спрямованістю, що сприяє вільному вибору особистістю власної траєкторії поведінки у колективі. Якщо на першому етапі вони пов'язані з жорсткою і недиференційованою за особистісними параметрами вимогою, то на

остаточному – із «...естетикою вчинку, його гарною внутрішньою суттю» [6, с. 104]. Подібний підхід пропагує А.С.Макаренко і щодо характеру оцінки виконання вимоги колективу і педагога: «Там, де вчинок іде від удачі, від натури, від нестриманості, від темряви політичної і моральної, там вимога може ставитися не так гостро. Там можна покладатися на позитивний вплив досвіду, на поступове нагромадження звичок» [6, с. 105]. Кара, згідно педагогічної концепції А.С.Макаренка, як метод стимулювання особистості до правильного способу поведінки у рамках спілкування із колективом, повинна відповідати таким умовам, що співзвучні із завданням розвитку особистості: кара не повинна викликати нові конфлікти, а усувати конкретний конфлікт; у карі не повинно бути пригніченості, а є переживання помилки, є переживання усунення від колективу, хоч би і мінімального [6, с. 106-107].

Висновки із наукового дослідження і перспективи подальших розвідок. У педагогічній системі А.С. Макаренка її гуманізм та демократизм забезпечується оптимальним сполученням інтересів особистості і спільноти. Колектив стає природним засобом досягнення особистістю бажаних результатів. Вибудовування нового типу стосунків можливе тільки за умов відкритості і демократичності спільноти. У єдності домінують інструментальні стосунки, які допускають надзвичайно широкий діапазон поглядів (виборів) за умови дотримання загальних правил поведінки, що не є ідентичним єдності ціннісних орієнтацій. Сильна ціннісно-орієнтована єдність у колективі є гарантією реалізації його спільних цілей. Із огляду на це найважливішим її елементами є самоуправління, а розробка його технології в умовах розвивальної парадигми виховання є суттєвим перспективним напрямом науково-теоретичних та практичних розробок. В основу формування нового типу колективу може бути покладена ідея ціннісно-орієнтованої єдності як сукупність відносин у системі особистісних цінностей його членів.

Список використаних джерел

1. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования/ А.Г.Асмолов. – М.: Изд.-во МГУ, 1984. – 104 с.
2. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком/ А.А.Бодалев. – М.: Изд. МГУ, 1982. – 200 с.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте/ Л.И.Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.
4. Выготский Л. С. Собр. Соч.: в 6 т. - М.: Педагогика, (1982—1984).
5. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса / А.С. Макаренко. Педагогические сочинения / В 7-и т.т. - М.: Педагогика, 1983. – С. 267 - 330.
6. А.С.Макаренко. Вибрані педагогічні твори. Статті, лекції, виступи / [за заг. ред. С.М. Медінського та І.Ф. Свядковського]. – К-Харків: Радянська школа, 1950. – 304 с.
7. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8-ми т. т. – М.: Педагогика (1983 -1986).
8. Моргунов В. Ф. Психическая и социальная зрелость личности /В.Ф.Моргунов / В кн.: А.С. Макаренко и Полтавщина / [под ред. И.Ф. Кривоноса]. - Полтава, 1986. - С. 29-32.
9. Моргунов В. Ф. Проблема периодизации развития личности в психологии/ В.Ф.Моргунов, Н.Ю.Ткачева. – М.: Изд.МГУ, 1981. – 84 с.
10. Петровский А.В. Социальная психология коллектива /А.В. Петровский, В.В. Шпалинский. -- М.: Просвещение, 1978. – 176 с.
11. Психология формирования и развития личности /[под ред. Л.И. Анцыферовой]. – М.: Изд. МГУ, 1981. – 365 с.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2015 р.

**ВЫХРУЩ В.
РЕШЕТУХА Л.**

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка,
Украина

ИДЕИ СВОБОДНОГО ВОСПИТАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ А.С.МАКАРЕНКО

Крайности в оценке педагогического наследия А.С.Макаренко из-за акцента на консервативных элементах разработанной им системы не способствуют ее объективному

переосмыслению. Его практическая педагогика направлена на необходимость создания нового типа общности и базируется на личностно-социально-деятельностном подходе, на осознании сущности личности как субъекта воспитания, на принципе взаимоуважения (не только между воспитателем и воспитанником, но и между самими воспитанниками) и требовательности. А.С. Макаренко рассматривает коллектив как средство формирования активной творческой социально адекватной личности с достаточным индивидуальным социальным опытом, высокоразвитым чувством долга, чести, достоинства, как средство защиты интересов каждой личности, превращения внешних требований к личности во внутренние стимулы ее развития, дает возможность сформировать настоящую нравственную свободу в условиях коллектива, личную ответственность, личностный выбор, активное участие в коллективном принятии решений и в коллективной ответственности.

Ключевые слова: *теория свободного воспитания, педагогическая система А.С. Макаренко, практическая педагогика, индивидуальность, коллектив, свобода нравственного выбора*

**VYKHRUSHCH V.
RESHETUCHA L.**

Ternopil national pedagogical university by Volodymyr Gnatiuk, Ukraine

IDEAS OF THE THEORY OF FREE EDUCATION IN MAKARENKO A.S. PEDAGOGICAL HERITAGE

The extremes in assessing of pedagogical heritage of Makarenko A.S. through a focus on conservative elements developed by him system, do not contribute to its objective rethinking. Its practical pedagogic has the aim for creation a new type of community and is based on personally social active approach, on understanding the nature of the individual as the subject of education, on mutual respect (not only between educators and students, but also between students itself) and demands. Makarenko A.S. considers staff as an instrument of social formation of active creative adequate personality with complete individual social experience, highly developed sense of duty, dignity, as a means of protecting the interests of each individual, converting external of the individual requirements to the internal motivation of its development, makes it possible to form a real moral agency in terms of staff, personal responsibility, personal choice, active participation in collective decision creation and collective responsibility. Among the methods of group formation on the following principles are effective forms and methods of practical training, among which we call socially educational (environmental) and activity-methods; a method of using the educational potential of current life, educational and professional situations, which is based on individual freedom of choice; method of situational moral choice when teacher uses this method, it is of particular importance should provide moral analysis and resolution of situations; method "I myself" as a method of activation of self-reflection, self-correct, stimulation of the basis of appropriate incentives and habits of civilized self to all his subjects; method of working in joint activities, along with the traditional method of working with the team. Such an understanding of the nature of the individual and the collective system and interaction between the individual and team provide adequate for their formation and development in contemporary social challenges, based on the ideas of free education.

Key words: *theory of free education, educational Makarenko system, practical pedagogik, identity, adequate social identity , staff, moral freedom, freedom of moral choice, personal responsibility, collective responsibility, mutual respect, methods of upbringing*